

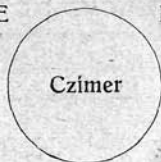
APRÓ KÖZLEMÉNYEK

A Váradai Bornemisszák címere.

Nagy Iván nem ismeri, Siebmacher hibásan adja annak a Bornemissza-családnak a címerét, melyből Apaffy Mihályné és Bánffy Dénesné származtak. Ezt a családot *váradai, borosjenői, berhidai és petrelini* előnevekkel emlegetik. Szerencsés véletlen folytán most ezt a címert biztosan megállapíthatjuk. A *magyarszováti* (Kolozs megye, mócsi járás) református templomban ugyanis, a templom északi falában, belől egy feliratos kő van, mely Bánffy Dénes feleségének, Bornemissza Katának, a templom építettségének címerét mutatja s ez néhány eltéréssel azonos azzal, a melyet az Erdélyi Nemzeti Múzeum Bánffy nemzetségi levéltárának 1583-iki Bornemissza-armalisán találunk.

Magyarszovát egészen 1905-ig két külön faluból, Alsó- és Felső-Szovátról állott. A kettő közt, Felső-Szovát szélén, egy dombtetőn állott a faluk festői fekvésű középkori csúcsíves temploma, mely a hatalmas Sukyak révén a reformáció folyamán az unitáriusoké lett. Más templom ott nem is volt 1682-ig. Már I. Rákóczy Györgynek panaszolt azonban 1640-ben Szentgyörgyi Beke Dániel unitárius püspök, hogy egy Bodoki Tamás nevű alsó-szováti nemes sok hatalmaskodással háborgatja a felső-szováti templomért az unitáriusokat. Akkor a reformátusoknak ott papjuk már volt, de templomuk nem. Úgy látszik, hogy csak a Bánffy Dénesné támogatásával önállósultak¹ teljesen és ő épít az alsó-szovátaiknak templomot is, a mint ezt a durva nagybetűkkel vésett következő felirat bizonyítja:

TEKÉNTETES ÉS | NAGYSAGOS BOR | NEMISZA KATA | ASSZONY A NÉHAI |
TEKÉNTETES ÉS NAGYSÁGOS | LOSONCZI BÁNFI DIE | NES UR ÖZVEDGYE
ÉPP | ITETTE FUNDAMENTOMÁBOL | EZT A TEMPLOMOT AZ ATYA | FIV ÉS
SZENTLÉLEK ISTEN | TISZTE | LETIRE.

A. 16

82

¹ Az alakulására a magyar-szováti református egyháznál semmi adat sincs. Az egyház klenodiumai is mind a XVII. század végéről s azutánról valók.

A feliratos kő alján barokkos paizsban koronán könyöklő félkar három tollat tart. A címerkép a sisakdíszben ismétlődik.

A címer kétségtelenül a felirat és a templom készítettőjének, Bornemisza Katának a címere.

Csaknem teljesen ugyanezt a címert találjuk már most Bornemissza László és fiai 1583-iki címeres levelén is, melyet Báthory István Krakóban, 1583 januárus 4-én Bornemissza Lászlónak Váradról, ki őt még erdélyi fejedelemségében híven szolgált, fiaival Jánossal, Pállal, Lászlóval és Dáviddal együtt adott. Az armalis megemlíti, hogy a címerszerzők addig is nemesek voltak, de okleveleik az idők viszontagságaiban elvesztek. A címerben arany kartusba foglalt fekete paizsban arany ruhás, ezüst hajtókás kar kezében három egymástól elhajló, fekete sástollat tart. A koronás *harcsi* sisaknak díszje a paizsbeli arany kar, hajtóka nélkül, előtűnőleg; kezében a három fekete sástollal. A takarók fekete-arany színűek.¹

A címeres levél és Nagy Iván (II. 179.) adatait összevetve, már most a következő leszármazási táblát kapjuk:

Bornemissza László			
Váradon lakik. 1583-ban címert kap.			
János	Pál	László	Dávid
1583	1583 1633-ban	1583	1583
jenői kapitány.			
Zsuzsa	Anna	Kata	
Kemény Boldizsárné	Apaffy Mihályné	Bánffy Dénesné	
† 1657			

Ebből világos, hogy Bánffy Dénesné a címerszerző Bornemisza Lászlónak unokája volt s ezen a réven került számos Bornemisza oklevéllel a Bornemisza címeres levél is a Bánffy-Jevéltárba. A geneologia és az említett két példa alapján bizonyos az is, hogy a Várad Bornemisszák címere az, a melyet a címereslevél után Sebestyén József rajzában képen is bemutatunk. Az armalis és a magyar-szováti református templom címerében levő eltéréseket illetőleg tévedést, részben a címerhasználat útján beállott bővülésnek, részben annak tulajdoníthatjuk, hogy a kőfaragó, ki a szováti fel-iratot és a címert készítette, nem volt heraldikus.

(Kolozsvár)

Kelemen Lajos

¹ Sebestyén József címerleírása. A három tollat egymástól elhajlónak írja elő az eredeti címereslevél is.

Arany „Toldi szerelmé”-nek forrásaihoz.

György Lajos az *Erdélyi Múzeum* ez évi júniusi füzetében a sírablás jelenetében fellépő két tolvaj nevének kölcsönzését magyarázza. Szerinte a *Genovéva* című népkönyvben szereplő *Heinz*-ből *Hincz* és *Kuntz*-ből *Kuncz* lett. Ezzel szemben más magyarázatot is lehet adni. Kleist Henrik 1810-ben megjelent „Michael Kohlhaas” cz. tizenhatodik században játszó gyönyörű elbeszélésében ugyanis a főhóst lovaitól megfosztó rablólovagnak két rokonát és czinkostársát — egészen úgy, mint Aranynál a két tolvajt — *Hinz*-nek és *Kunz*-nak hívják. Később ez a két jól összecsendő név *Hincz* és *Kuncz* szólássá vált, épp úgy, mint Péter és Pál, vagy Pál és Virginia Tieck Lajosnak „Der junge Tischlermeister” című 1836-ban megjelent nagy novellájában már csak mint szólás szerepel ez két név és nem mint szereplő személye neve. Ennélfogva, ha a Kleisttől való névkölcsönzés, kinek művét Arany épp úgy olvashatta, mint a „Genovévá”-t, tetszősebbnek nem látszik is, Aranynak igazán semmi oka nem volt e nevek elferdítésére és valószínűleg emlékezete sem csalta meg, mint György azt latente feltételezi. Arany e neveket hallomásból és Kleisttől is vehette s a fentiek alapján a névferdítésen alapuló magyarázás tarthatatlan.

(Budapest)

Dobóczy Pál

Adatok a magyarországi latin szókincshez.

Azt hiszem, mindnyájunk kötelessége kódexünk és okleveleink szókincséből legalább szemenkint gyarapítani Bartal nagy szótárának¹ anyagát s ezért ezúttal magam is az alábbi két adattal járulok hozzá:

1. A glosszákat tartalmazó híres *Gyulafehérvári codex* fol. 128^a col. I. 11. sorában rendelkezik a barátok provinciálisra, hogy N. jelöltnek adassék a „*capero*”, „*eidem imposito caperone*”. A *capero* szót Bartal nem említi, Du Cange azonban tud róla (*capero* = *caparo*). Jelentése körülbelül annyi, mint a *csuklyáé*. Eredete a román nyelvekben otthonos *capa*-ban keresendő.

2. Egy ismeretlen eperjesi mester 1638 szeptember 15-én Medgyesi Pálhoz, öreg Rákóczy György udvari papjához írott levelében egy kalendáriumról tesz említést, melyet „*inter plures occupationes bizony csak cursim et per hamaritudinem*” fordított deákból.² Ezt a magyar töből képzett latinos „*hamaritudo*” szót Du Cange természetesen nem ismeri, de Bartal sem tud róla.

Míg a „*capero*” a magyarországi latinság vendégszeretetének tanúsága, a „*hamaritudo*” e latinság merészségét bizonyítja.

(Gyulafehérvár)

Dr. Szentiványi Róbert

¹ Bartal: A magyarországi latinság szótára. Budapest, 1901.

² A levelet az erdélyi káptalan levelesháza őrzi (1418. sz.) Hibás szedésű teljes szövegét ld. a „Közművelődés” 1911. évi 32. száma 5. l.